

BOGNÁR ADRIENN¹ – JANKY BÉLA²

MENEKÜLT-HÍREK ÉS VÉLEMÉNYALKOTÁS 2015 ŐSZÉN:
EGY MÉDIAHATÁS-VIZSGÁLAT ELSŐ EREDMÉNYEI

DOI: 10.18030/socio.hu.2015.4.136

ABSZTRAKT

Az alábbi elemzés egy 2015 szeptemberében és októberében, egyetemisták körében végzett kérdőíves felmérés eredményeit mutatja be. A felmérésben a menekültek érkezésével kapcsolatos hírek véleményalkotásra gyakorolt rövid távú hatását, valamint a hírfogyasztási szokások és a vélemények együtt járását vizsgáltuk. A kérdőívhez a menekültkérdést bemutató újságcikkeket állítottunk össze. A cikkek hangvételt, képanyagát és szóhasználatát szisztematikusan variáltuk és az egyes verziókat véletlenszerűen rendeltük az egyes kérdezetekhez. A hangvétel és a képek mérsékelt hatást gyakoroltak az attitűdökre, de a szóhasználatra érzékenyen reagáltak a válaszadók. Mintánkban a hírfogyasztási szokások és a vélemények szorosan együtt járnak. A hírforrások politikai orientációja mellett az is számít, hogy a kérdezet a kereskedelmi televíziók híreiből tájékozódik-e. Jelentős továbbá az eltérés a fővárosi és vidéki egyetemisták hozzáállása között.

Kulcsszavak: menekültek, közvélemény, média-hatás, survey-kísérlet, vignetta

NEWS ABOUT REFUGEES AND PUBLIC OPINION IN THE AUTUMN OF 2015:
FIRST RESULTS OF A MEDIA EFFECT STUDY

ABSTRACT

Our analysis presents the findings of a questionnaire survey carried out among Hungarian university students in September and October 2015. We investigated a) the effects of media-representation of refugees on attitudes in a survey-experiment using vignettes; and b) the correlations between the patterns of media-consumption and attitudes. The media-contents presented on the vignettes have moderate impacts on the respondents' attitudes towards refugees. Nonetheless, the responses are sensitive to the wording of the vignettes and the questions. On the other hand, the patterns of media-consumption are strongly linked to attitudes. The tabloid vs. non-tabloid divide of the news sources is at least as important as the left-right divide in explaining the differences in attitudes. There also are substantial differences between the students' opinions in Budapest and the South-Western town of Pécs.

Keywords: refugees, public opinion, media-effect, survey-experiment, vignette

1 PTE BTK Szociológia Tanszék

2 MTA TK Szociológiai Intézet valamint BME GTK Szociológia és Kommunikáció Tanszék

MENEKÜLT-HÍREK ÉS VÉLEMÉNYALKOTÁS 2015 ŐSZÉN: EGY MÉDIAHATÁS-VIZSGÁLAT ELSŐ EREDMÉNYEI

1. BEVEZETÉS³

Az alábbi rövid elemzés egy 280 fős, budapesti és pécsi egyetemisták körében végzett kérdőíves felmérés eredményeit mutatja be. A felmérés, amely 2015. szeptember végén és október elején zajlott, egy nagyobb mintán tervezett kutatás első fázisa. A kutatásban a menekültek érkezésével kapcsolatos hírek prezentálásának véleményalkotásra gyakorolt azonnali hatását, valamint a hírfogyasztási szokások és a vélemények együtt járását vizsgáljuk. A válaszadók egy, a menekültekkel kapcsolatos újságcikket olvasnak el, mielőtt a menekültek iránti attitűdjeikre, illetve a menedéket kérők ellátására vonatkozó preferenciáikra kérdezzük rá. A kérdőívhez több újságcikket állítottunk össze. A cikkek hangvételét, képanyagát és szóhasználatát szisztematikusan variáljuk; és az egyes verziókat véletlenszerűen rendeljük az egyes kérdezettekhez.

Az itt bemutatott első felmérés eredményei arra utalnak, hogy októberre a vizsgált csoport többségének határozott véleménye alakult ki a menekültekről és az érkező menekültek fogadásának kívánatos módjáról: a kérdés bemutatásához választott cikkek és képek mérsékelt és a mintaelem-számból adódóan nehezen kimutatható hatást gyakoroltak a kinyilvánított attitűdökre. Ugyanakkor a bemutatott hírek és a kérdések szóhasználatára erősebben reagáltak a válaszadók. A reagálás mikéntje eltér a várakozásoktól, és fontos tanulságokkal szolgál.

A kísérleti manipulációk mérsékelt hatásával szemben a hírfogyasztási szokások és a vélemények szorosan együtt járnak. A bal-jobb orientáció szerepe is kimutatható, ám még feltűnőbbek a kereskedelmi televíziók híreit követő, illetve nem követő egyetemisták közötti véleménykülönbségek. Hasonlóan jelentős az eltérés a budapesti és pécsi fiatalok hozzáállása között.

A felmérés eredményei legalább annyi kérdést vetnek fel, mint amennyit megválaszolnak. A felmerült kérdések megválaszolására a kutatás későbbi fázisában, nagyobb és részben reprezentatív mintákon végzett vizsgálatok nyomán kerülhet sor.

Az alábbiakban elsőként a téma vizsgálatának motivációit tárgyaljuk. Ezt követően a vizsgálat körülményeit és módszereit, továbbá a kiinduló hipotéziseinket mutatjuk be. Az elemzés negyedik fejezetében prezen-

³ A felmérés és az elemzés a K 103208 számú OTKA kutatás keretében készült. A projekt vezetője Szakadát István. Köszönjük a szerkesztőknek és a két anonim bírálónak a kézirat korábbi változatához fűzött értékes megjegyzéseiket. Köszönettel tartozunk Erdész Gyulának fényképek készítéséért, továbbá a Pécsi Mig-Szol Csoport vezetőinek, valamint a fényképeken szereplő családoknak, hogy lehetővé tették a képek elkészítését és felhasználását. Hálásak vagyunk továbbá az Index.hu szerkesztőségnek, hogy megengedték szöveges és képi tartalmaik szerkesztését és beépítését kérdőívünkbe. Köszönjük Mátyási Sándor és Hornyák Miklós egyetemi oktatóknak, hogy segítették a kérdőíves felmérést. Az adatbázis az alábbi oldalról letölthető, szabadon elemezhető, és az eredmények a megfelelő hivatkozásokkal közölhetők: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1WtF5yEtLwt2VN-GJUqhQHYA0oeWEoZks1HjSQv9MYxQ/edit#gid=0>

táljuk az eredményeket. Az utolsó fejezetben a rövid összegzés mellett felvázoljuk a kérdés további termékeny vizsgálatához nélkülözhetetlen feladatokat.

2. MENEKÜLTEK ÉS MÉDIAREPREZENTÁCIÓ

2015 első kilenc hónapjában jelentősen nagyobb számú menekült⁴ lépte át Magyarország határait, mint a korábbi években. Döntő többségük rövid időn belül elhagyta az országot. Bár a folyamatok nem feltétlenül indokolták, az erős kormányzati reakcióknak köszönhetően az érkező menekültekkel kapcsolatos kérdések a közéleti hírek és a politikai közbeszéd központi témájává váltak az elmúlt hónapokban. Ebben a kormányzat kommunikációs aktusai mellett azok a látványos intézkedések is szerepet játszhattak, amelyek láthatóan vonzották a hírtartalmak előállítóinak, és vélhetően fogyasztóinak a figyelmét is.

Nem csupán a menekültkérdés vált a közbeszéd témájává, de a kérdés kormányzati és újságírói tálalása is. A diskurzus része lett az a feltételezés, hogy a tömegkommunikációs tartalmak különösen jelentős szerepet játszanak abban, hogyan gondolkozik a közvélemény erről a hirtelen középpontba kerülő témáról. Ugyanis az ország lakóinak túlnyomó többségét a menekültek érkezése és áthaladása nem érintette, továbbá a kapcsolódó kormányzati kiadások nem jelentősek. Evidenciává vált az a gyanú is, hogy a politikusok és az újságírók e kérdésben különös tudatossággal figyelnek arra, hogy az események tálalása milyen irányba sodorhatja a közvetlenül nem érintett polgárok véleményét.

A közvélemény alakulásáról vannak adataink (pl. Publicus 2015), és született már értő elemzés a médiatartalmakról is (Bernáth–Messing 2015). Azonban a tömegkommunikációs tartalmak vélemény-befolyásoló szerepéről keveset tudunk. Kutatásunk ezt a hiányt próbálja pótolni. Arra voltunk elsősorban kíváncsiak, hogy a) a téma prezentálásának evidenciaként kezelt hatásai valóban kimutathatóak-e; és b) a különböző tömegkommunikációs csatornák közönségének véleménye kongruens-e az egyes csatornák sokak által feltételezett (és részben már tudományosan is vizsgált) prezentálási stratégiáival?

A hazai segélyezett médialeprezentációja és megítélése közötti kapcsolatra vonatkozó korábbi kutatásainkban egyes vizuális és verbális ingerek társadalompolitikai preferenciákra gyakorolt erős hatását tudtuk kimutatni a mostanihoz nagyon hasonló módszerrel és mintán (Janky et al. 2013, 2014). Ugyanakkor a hazai és nemzetközi kutatások az általános társadalmi attitűdök stabilitását mutatják, sok egyéb mellett az idegenellenesség tekintetében is. Bár látni kell, hogy bevándorlók iránti általános attitűdök esetében is mértek már erős média-hatást nyugat-európai mintán (pl. Igartua–Cheng 2009). E korábbi tapasztalatok azonban nem feltétlenül mérvadók a menekültek médialeprezentációja és megítélése közötti kapcsolat vignettás módszerrel történő vizsgálata szempontjából 2015-ben, Magyarországon. Egyrészt ésszerű az a feltételezés, hogy a tömegkommunikáció főáramú csatornáiból származó kurrens információk dominálják a kérdéstről a polgárok jelentős részének fejében kialakuló képet. Azaz a fent említett két példához képest erősebb lehet a médialeprezentáció véleményeket alakító szerepe. Másrészt éppen a téma intenzív média-jelenléte miatt lehet nehéz a valós médiahatást laboratóriumi körülmények között kimutatni. A „médiazaj” ugyanis beszűrődik a laboratóriumba

4 A határainkat az utóbbi időben átlépő, az Európai Unióban menedéket, és esetleg új hazát kereső emberekre a tanulmányban egyévesen a „menekült” kifejezést használjuk, ez alól kivételt képez, amikor a kérdőívben szereplő többféle szóhasználat hatását értelmezzük.

(Druckman–Leeper 2012). Ráadásul nem csak az aktuális hírek hangulat-befolyásoló szerepe nyomhatja el a médiafogyasztást szimuláló kísérleti manipuláció hatását, hanem a hónapokon át folyamatosan érkező ingerek nyomán megszilárduló attitűdök is. Továbbá, ahogy említettük (bár erre vonatkozó tudományos igényű vizsgálatok még nem folytak), a menekültekről szóló diskurzus részévé vált a politikai szereplők és újságírók manipulációs szándékainak tárgyalása is. Médiahatás-kísérletünk egyes alanyai a kutatók manipulációs szándékára is érzékenyebbek lehetnek, mint más témák esetében.

Bár vizsgálatunkat elméleti és módszertani szempontból is érdekesnek tartjuk, az első eredmények gyors feldolgozását célzó elemzésünkben eltekintünk a média-hatás vizsgálatok elméleti és módszertani háttérének részletes tárgyalásától.⁵

3. ADATOK, MÓDSZEREK ÉS HIPOTÉZISEK

3.1. A kísérleti médiahatás-vizsgálat eljárása

A tömegkommunikációs tartalmak közvéleményre gyakorolt hatásának vizsgálata számos korlátba ütközik. A megfigyeléses (azaz nem kísérleti) adatokon alapuló oksági elemzések minden területen problematikusak, de a médiafogyasztás esetében különösen nagy probléma a fogyasztók önszelekciója (az emberek jellemzően a világlátásukkal kongruens tartalmakat szolgáltató csatornákat preferálják) és a komplex médiaüzenetek egyes elemeinek szétválaszthatatlan összefonódása. Ezért a kérdéssel foglalkozó kommunikációkutatók és politikatudósok gyakran alkalmaznak kísérleti módszereket. E vizsgálatok tipikusan a szociálpszichológiai kísérletek gyakorlatát követik: az egyetemeken toborzott alanyokat véletlenszerűen osztják különböző csoportokra, amelyek tagjait különböző, szisztematikusan variált médiatartalmak elolvasására/megnézésére/meghallgatására kérik. A csoportok között variált médiatartalmak elolvasása után a kérdezettek egy többnyire egységes, a tartalomhoz közvetlenül vagy közvetetten kötődő kérdőívet töltenek ki. A kutatók a válaszok csoportok közötti eltéréseit a tartalmak (rövid távú) hatásának tudják be. Vannak példák a hatások késleltetett vagy ismételt ellenőrzésére is (Bartels 2014). Az utóbbi tíz évben növekszik azoknak a kutatásoknak a száma, amelyek diákminta helyett online reprezentatív mintákon végzik el ezt a mérési eljárást, miközben a kísérleti módszert lakossági mintákon alkalmazó kérdőíves felmérések nem csupán a médiahatás-kutatás területén váltak népszerűvé (áttekintéshez ld. Mutz 2011) Ugyanakkor a kurrens politikatudományi szakirodalom a diákmintákra alapozott eredmények külső érvényessége mellett áll ki (Druckman–Kam 2011). A survey-kísérleti módszert hazánkban épp migránsokkal kapcsolatban alkalmazta Simonovits (2012).

A mi felmérésünk is a fenti eljárást alkalmazza. További sajátossága vizsgálatunknak az ún. faktoriális tervezés, melynek során egynél több változó mentén variáljuk a kérdezetteknek kiosztott médiatartalmakat. A szeptemberi adatfelvétel során nyolcféle kérdőívverziót osztottunk ki a célcsoport körében. Egy cikket, két képet, illetve két fogalmat használtunk a határainkat európai menedék reményében átlépők megnevezésére (két, a kapott kérdőív szóhasználata szerint különböző csoport nem kapott cikket, két további csoport pedig kép nélküli cikket kapott). Az októberi adatfelvételben háromra növekedett a cikkek száma, így a kérdőívnek összesen húszféle verziója volt (ld. 1. táblázat). A kérdezettek egyforma eséllyel kaphatták kézhez az egyes verziókat.

⁵ Az alapokhoz lásd pl.: Chong–Druckman (2007, 2014).

1. táblázat. A kérdőív előtt kiosztott médiatartalmak variációi (az októberi mintában)

verzió	cikk	kép	szóhasználat
1.	nincs	nincs	bevándorló
2.	nincs	nincs	menekült
3.	pozitív	nincs	bevándorló
4.	pozitív	nincs	menekült
5.	pozitív	pozitív	bevándorló
6.	pozitív	pozitív	menekült
7.	pozitív	negatív	bevándorló
8.	pozitív	negatív	menekült
9.	semleges	nincs	bevándorló
10.	semleges	nincs	menekült
11.	semleges	pozitív	bevándorló
12.	semleges	pozitív	menekült
13.	semleges	negatív	bevándorló
14.	semleges	negatív	menekült
15.	negatív	nincs	bevándorló
16.	negatív	nincs	menekült
17.	negatív	pozitív	bevándorló
18.	negatív	pozitív	menekült
19.	negatív	negatív	bevándorló
20.	negatív	negatív	menekült

3.2. A kiosztott médiatartalmak

A kérdezettek nagy többsége a kérdések előtt egy, a menekültkérdéssel kapcsolatos viszonylag aktuális újságcikk rövidített változatát olvashatta el. A kérdőív felvezetőjében ezt a cikket, mint a téma összefoglalóját mutattuk be.

Cikkek. A szeptemberi almintához használt cikk kiválasztásának egyik fő szempontja az volt, hogy aktuális, ám a kérdéskört átfogóan értelmező, elemző, értéksemleges tartalom szerepeljen benne. A kiválasztott írás a szeptemberi menekültügyi törvénycsomag egyes elemeit, intézkedéseit mutatja be.⁶ A második – októberi – adatfelvételi hullámban a fent említett cikk mellett másik kettőt is bevontunk a vizsgálatba. A kiválasztás kritériuma az volt, hogy az egyik tartalmában megjelenítse a menekültektől való elzárkózás indoklását, azaz a „befogadó” országok szempontjait hangsúlyozza, a másik pedig a bevándorlók nézőpontjából mutassa be a menekültválság egyik szegletét. Konkrét tartalmát tekintve az előbbi az EU tagállamok vezetőinek azon törekvését mutatja be, hogy határain kívül tartsa a menekülteket,⁷ a migráció jelenségének hatásait negatívabban ábrázolja, utóbbi pedig a szír állampolgárok Európába való érkezésének okait magyarázza,⁸ és pozitívabb kontextusban

6 Dull Szabolcs írása, amely 2015.09.10-én jelent meg az Indexen „Mi vár a menekültekre a határon az új időszámításban” címmel.

http://index.hu/belfold/2015/09/10/mi_var_a_menekultekre_a_hataron_az_uj_idoszamitasban/

A cikket 2000 karakterre csökkentve emeltük be a kérdőívbe, a rövidített verzió az online mellékletben található:

<https://drive.google.com/file/d/0B-qUqAOfZ1pZ3R6QXFbMGZoTDA/view?usp=sharing>

7 A cikk címe: Az EU döntött, vége a nyitott ajtók politikájának. Az írás 2015.09.24-én jelent meg Panyi Szabolcs tollából az Indexen.

http://index.hu/kulfold/2015/09/24/vege_a_nyitott_ajtok_politikajanak/

A cikket 2000 karakterre csökkentve emeltük be a kérdőívbe, a rövidített verzió az online mellékletben található.

8 Földes András írása 2015.09.11-én jelent meg „Nem érti, miért jönnek hozzánk a menekültek?” címmel. http://index.hu/kulfold/2015/09/11/nem_erti_miért_jonnek_hozzánk_a_menekultek_a_szirek_elmagyarazzak/

http://index.hu/kulfold/2015/09/11/nem_erti_miért_jonnek_hozzánk_a_menekultek_a_szirek_elmagyarazzak/

A rövidített verzió az online mellékletben megtalálható.

tünteti fel a jelenséget.

Képek. Mindkét adatfelvételi hullám során két fényképet használtunk fel. Előzetes hipotéziseink között szerepelt, hogy a menekültek személyes vagy csoportos bemutatása, illetve a szereplők demográfiai jellemzői befolyásolhatják a velük kapcsolatos vélekedéseket. A pilot vizsgálat során a fenti szempontokból két „szélsőséget” használtunk fel, az egyik képen egy kislány látható játékkal a kezében,⁹ a másikon pedig fiatal férfiak egy csoportja látszik, amint elégedetlenségüknek adnak hangot.¹⁰ A későbbi, nagymintás kutatás során árnyaltabb vizuális elemek hatását is igyekszünk majd feltárni.

1. ábra. A vignettákon felhasznált két kép



Fotók: Erdész Gyula és Ujvári Sándor

Szóhasználat. A téma médiareprezentációjának kritikai diskurzusában különös hangsúlyt kapott a szóhasználat kérdése (Bernáth–Messing 2015). A kormányzathoz kötődő vagy vele szimpatizáló hírforrásokban a határátlépőket jellemzően bevándorlóként címkézték meg. Emellett a migráns és az illegális határátlépő terminusai is megjelentek ezeken a csatornákon, miközben a menekült kifejezést kerültkék. E stratégiát e helyütt nem elemezzük. A vizsgálat tervezésekor elfogadtuk a kritikai diskurzusban evidenciaként kezelt feltételezést, hogy ez a szóhasználati stratégia negatívabb érzelmeket gerjeszt a határátlépőkkel szemben, mint a menekült kifejezés használata. A feltételezés tesztelésére a képek és a cikkek variációi alapján definiált minden egyes vignettát két verzióban készítettünk el: az egyikben következetesen menekültként hivatkozunk a határátlépőkre, a másikban migránsként, illetve bevándorlóként. A felmérés első körében a migráns kifejezés szerepelt a menekült mellett a vignettákon, a második körben pedig a bevándorló terminus. A vignetták szóhasználatához hozzáigazítottuk a kérdőívet is, így a kérdések is különböző csoportokra vonatkoztak. A különböző szóhasználatot alkalmazó kérdésvariációkat a vignetta nélküli kérdőív-változatokban is elkészítettük.

9 A fényképet Erdész Gyula készítette a pécsi vasútállomáson.

10 A fotó forrása Iván András cikke 2015.09.16-án az Indexen. A képet Ujvári Sándor készítette. http://index.hu/belfold/2015/09/16/attortek_a_keritest_a_rendorok_vizagyut_konnygagt_vetettek_be_ez_tortent_szerdan/

3.2. A kérdőív

Attitűdök és kontroll. A kérdőívben (lásd a az online mellékletet)¹¹ a menekültekkel kapcsolatos attitűdök és vélemények három aspektusát vizsgáltuk. Egyrészt a menekültek iránti *érzelmi viszonyulásra* (félelem, düh, sajnálat és együttérzés) kérdeztünk rá, nemzetközi kutatásokban alkalmazott kérdésformákat követve. Másrészt a *tényítéletekre*, azaz a menekülés létjogosultságáról és a jogkövetésről alkotott vélekedésekre voltunk kíváncsiak (valódi veszélyek elől menekülnek-e; illetve betartják-e itt a törvényeket). Végül a *policy-preferenciákra* kérdeztünk rá: a kérdezetteknek a menedéket kérők ellátására és befogadására vonatkozó alternatívák közül kellett választaniuk (mennyi időre és milyen ellátást kellene biztosítani a legális kérelmezőknek). A rövid kérdőívben a nem és az életkor szerepel szocio-demográfiai kontrollváltozóként, és rögzítettük a kitöltés helyét is. Végül a menekült téma iránti érdeklődés mértékére is rákérdeztünk.

Hírfogyasztás. A vignettás kísérleti módszerrel kimutatható rövidtávú befolyásoló hatások feltárása mellett hasznos lenne a valós tömegkommunikációs csatornák közvélemény-befolyásoló szerepéről is ismereteket szerezni. Az októberi, némileg hosszabb kérdőívben ezért érdeklődtünk a hírfogyasztással töltött időről és a kérdezett által nézett/olvasott/hallgatott hírforrásokról. A válaszok alapján kategorizáltuk a fogyasztókat: elkülönítettük egymástól a dominánsan jobb- illetve inkább baloldali csatornákat követőket, valamint a nehezen besorolhatóakat, továbbá az elsősorban televízióból tájékozódókat az újságok és hírportálok közönségétől.¹²

Az önszelektív torzítás megnehezíti, hogy a különböző csatornák hírfogyasztóinak véleménye közötti különbségek alapján oksági következtetéseket vonjunk le. Ugyanis a hírfogyasztók tudatosan is a saját politikai nézeteikkel kompatibilisnek érzett forrásokat preferálják. Továbbá e fogyasztók egyéb sajátosságai is befolyásolhatják egyszerre közpolitikai attitűdjeiket és médiafogyasztási szokásaikat (pl. a kulturális tőke). Ebben a felmérésben a hírfogyasztási szokások és a vélemények együtt járását tudjuk mérni; ez alapján fogalmazhatunk meg sejtéseket a hírforrások esetleges befolyásoló szerepéről. E sejtéseket egy ilyen típusú vizsgálat nem tudja tesztelni, de az eredmények segíthetik a későbbi felmérések tervezését.

3.4. A minta

Az adatfelvétel első körében a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem 76 hallgatója válaszolt szeptember 18-án egy, a későbbinél rövidebb kérdőívre. A második körben, október 2-a és 5-e között összesen 206 egyetemista vett részt a felmérésben a BME-ről és a Pécsi Tudományegyetemről. A kérdés osztálytermi keretekben, önkéntes kérdőívvel folyt. A felkeresett hallgatók elsősorban mérnök és közgazdász szakokon tanulnak. A szeptemberi adatfelvétel előtt a „menekültügyi törvénycsomag” szeptember 15-i életbe lépése, valamint a röszkei események voltak a vezető hírek, októberben pedig a horvát-magyar határzár. Az összehasonlítások többsége az október 2-a és 5-e között felvett budapesti és pécsi adatokon alapul. Továbbá az összevethető adatsorok azt mutatják, hogy nincs érdemi különbség a szeptember 18-i és az október 2-i budapesti felvétel válaszainak megoszlása között.

11 Az online melléklet az alábbi helyen érhető el:

<https://drive.google.com/file/d/0B-qpUqAOfZ1pZ3R6QXFBMGZoTDA/view?usp=sharing>

12 Az elemzésekhez használt kategorizálások parancssorai a szerzőktől elkérhetőek (maga az adatbázis az első lábjegyzetben található linken érhető el).

A szociológiai adatfelvételek esetében megszokottnál kisebb mintákon végzett becsléseink statisztikai ereje viszonylag csekély. Főleg, hogy eredményeink egy része nem a teljes minta adatain, hanem csak az októberben felkeresett kétszáz egyetemista válaszain alapul. Ez nem csupán azt jelenti, hogy létező hatásokat kisebb eséllyel tudunk kimutatni, hanem, azt is, hogy a kisebb létszámú mintában talált statisztikailag szignifikáns eltérések alapján kisebb biztonsággal állíthatjuk, hogy a minta alapjául szolgáló populációban is hasonló összefüggések mutatkoznak (Wacholder et al. 2004, Ioannidis 2005). Ezért elemzésünkben elsősorban a több almintában is megfigyelhető, és többféle méréssel is megerősített összefüggéseket emeljük ki. Továbbá a kisebb minta miatt korlátozottan végeztünk és visszafogottan értelmeztünk többváltozós elemzéseket (a kísérleti manipulációk tesztelésére ekkora mintánál félrevezetőbbek is lehetnek a többváltozós modellek, mint az egyszerű kétváltozós elemzések; ld. Freedman 2008, Lin 2013).

A szociológiában ma még sokan gyanúval figyelik a nem reprezentatív mintákon végzett kérdőíves adatfelvételeket akkor is, ha a kutató összefüggésekre, és nem alapmegoszlásokra kíváncsi – annak ellenére, hogy a survey-szakértők már régen felhívták a figyelmet arra, hogy a változók közötti összefüggések jellemzően kevésbé érzékenyek a kérdezés módjára és körülményeire, mint az egydimenziós megoszlások (pl. Schuman 2008). A médiahatás-kísérleteket végző politikatudósok és kommunikációkutatók körében azonban a diákminták elfogadottak, és alkalmazhatóságukat módszertani kutatások támasztják alá (Druckman–Kam 2011). Az olcsó online kérdések terjedése nyomán már szociológusok is vizsgálják a nem reprezentatív minták lehetőségeit attitűdök vizsgálatában – egyelőre biztató eredményekkel (Weinberg et al. 2014).

4. AZ EREDMÉNYEK

4.1. Alapmegoszlások

A válaszadók menekültekkel szembeni érzéseire leginkább a sajnálat jellemző (kétharmaduk érez így), míg kevéssel több, mint harmadukban ébresztenek félelmet, a nőkben szignifikánsan magasabb arányban. A kérdezettek közel ötödéből dühöt, 16%-ukból pedig együttérzést váltanak ki. A mintába került egyetemisták kevesebb mint fele gondolja, hogy a menekültstátuszért folyamodó személyek valódi veszélyben vannak hazájukban, míg ötödük képviseli azt az álláspontot, hogy a hazánkba érkező menekültek betartják országunk törvényeit. A menekültek iránti érzelmi viszonyulás jelentős kölcsönhatásban van a tényítéletekkel. Akik szerint a menedéket keresők valódi veszélyek elől menekülnek, illetve betartják itt a törvényeket, azokat pozitívabb érzelmek jellemzik (kevesebb harag és félelem, több sajnálat és együttérzés).

A válaszadók túlnyomó többségének határozott elképzelése van arról, hogy a kormány milyen intézkedéseket tegyen a háborús övezetektől Magyarországra érkező menedékkérelmet benyújtókkal szemben, mindössze 3%-uk nem tudott állás foglalni e kérdés kapcsán. Rendkívül kevesen (1,8% és 2,5%) képviselik a két szélső álláspontot, azaz azt, hogy támogatni kell őket abban, hogy végérvényesen új hazára leljenek Magyarországon, illetve azt, hogy mindenféle ellátás nélkül azonnal ki kell őket toloncolni hazánkból. Harmaduk befogadó attitűddel jellemezhető, úgy gondolják, hogy „biztosítani kell nekik a kulturált szállást, egészséges étkezést, egészségügyi ellátást, ideiglenes munkavállalási lehetőséget és gyermekeiknek az oktatást addig, amíg hazájukban nem rendeződik a helyzet”. Negyedük néhány hónapos, míg ötödük néhány hetes időszakra biztosítana nekik

alapellátást, 16%-uk pedig úgy gondolja, hogy a túléléshez szükséges segély és sürgősségi ellátás után azonnal el kell hagyniuk az országot. A menekültekkel szembeni befogadó vagy elutasító attitűd szignifikáns kapcsolatban áll a válaszadók érzelmi és kognitív viszonyulásával. Az átlagosnál pozitívabb érzelmekkel rendelkezők több mint fele támogatná, hogy akár „végrelegesen”, akár ideiglenesen,¹³ de új hazára leljenek a menekültek Magyarországon. A négy vizsgált érzelem közül a düh és az együttérzés hat leginkább a befogadó attitűdökre.

4.2. A kísérleti manipulációk

Cikkváltozatok. Az, hogy a hallgatók a kérdőív kitöltése előtt közvetlenül olvastak-e valamilyen cikket, nem befolyásolta szignifikánsan a válaszadók érzelmeit (harag, sajnálat, félelem, együttérzés). A cikkek tartalma szintén nem befolyásolja szignifikánsan a kérdezettek érzelmi viszonyulását. Az azonban megállapítható, hogy a semleges és pozitív tartalmú cikk elolvasása után egymáshoz nagyon hasonló érzelmeket mértünk, míg a negatív tartalom elolvasása után kissé negatívabb érzelmi viszonyulás fedezhető fel.

Ennek két lehetséges magyarázata van, amelyet a későbbi kutatás során részletesebben vizsgálnunk kell. Vagy az általunk semlegesnek tekintett cikk tartalmaz mégis olyan elemeket, amelyek elmozdítják a semleges tartományból a szöveget, vagy a semleges tartalom, amellyel a média nem akar érzelmeket befolyásolni, azaz az olvasók nem érzékelnek „manipulációs” szándékot, erősebb hatást tud kiváltani, mint az, amelyik ha nem is expliciten, de a menekültekkel szembeni szolidaritásra próbál ösztönözni azzal, hogy országuk elhagyásának okait elemzi elfogadó attitűddel.

A cikkek tartalma nem befolyásolta szignifikánsan a menekültekkel szembeni vélekedést sem. Adataink alapján úgy tűnik, hogy az érzelmekre inkább (bár nem szignifikáns módon), a kognitív vélekedésre pedig szinte semennyire nem hat a cikkek tartalma. Ennek egyik oka az lehet, hogy a több hónapja tartó „médiadömping” és a hétköznapi életbe is beszivárgó e témával kapcsolatos diskurzusok hatására a válaszadók jelentős részének kiforrott álláspontja alakult ki. Mindössze annyi állapítható meg, hogy azok, akik valamilyen szöveget is olvastak a kitöltés előtt, inkább gondolják úgy, hogy valódi életveszélyből keresnek kiutat a menekültek. Meglepő azonban, hogy az a cikk, amely többek között a szíriai háború erősödését mutatja be, elhanyagolhatóan csekély hatással van a hazájukat elhagyni vágyókat érintő veszély megítélésére.

Előzetes hipotézisünkkel szemben a cikkek tartalma nem befolyásolta szignifikánsan a policy preferenciákat sem. Az, hogy a kérdezettek olvastak-e cikket, szinte semmilyen eltérést nem eredményezett, ahogyan az is csupán néhány százalékpontos és nem szignifikáns változást gyakorolt az attitűdökre, hogy pozitív vagy negatív kontextusban mutatta be az írás a menekültválságot.

Képek. A pilot során használt két fénykép hatása nem jelentős sem az érzelmekkel, sem a vélekedésekkel, sem pedig a kormányzati policy-val kapcsolatban. Az érzelmek tekintetében egyetlen esetben sem volt mérhető statisztikailag releváns hatás, az azonban kiolvasható az adatokból, hogy a kislányt ábrázoló képet megnézők körében valamelyest alacsonyabb a félelmet vagy haragot érzők aránya, magasabb viszont az együttérzők hányada. A férfiakat csoportban ábrázoló kép kis mértékben félelmet generált, és csökkentette a szolidaritást. Összességében az látható, hogy a néhány éves gyermek fotója az érzelmeket csekély mértékben pozitívabb,

¹³ „Amíg hazájukban nem rendeződik a helyzet.”

míg a férfiakat csoportosan ábrázoló fénykép negatívabb irányba sodorta.

A képek csupán az egyik tényítéletet (valódi veszély elől menekülnek) befolyásolták szignifikánsan ($p=0,018$). A kislányt ábrázoló fényképet megnézők (azokhoz képest, akik nem láttak képet, vagy a másik képet látták) 15 százalékponttal magasabb arányban utasítják vissza azt, hogy saját hazájukban nincsenek valódi veszélyben a hozzánk érkező, menedékkérelmet benyújtó személyek. A policy preferenciákat a képek nem befolyásolják szignifikáns módon. A kislány bemutató kép szinte semmilyen hatást nem váltott ki, a férfiakat ábrázoló fénykép pedig nagyon csekély mértékben csökkentette a befogadó attitűdöt (együttesen a többi verzióhoz képest).

Szóhasználat. A szeptemberi kisebb volumenű felmérésben a menekült és migráns kifejezés használatának hatását vizsgáltuk. Az alacsony esetszám miatt nehéz lenne messzemenő következtetéseket levonni, de érdemi különbség nem látszik a kétféle kérdőívet megválaszoló egyetemisták kinyilvánított attitűdjei között.

Az októberi felmérésben a menekült kifejezés alkalmazását a bevándorlóéval vetettük össze. Várakozásaink szerint a kevésbé befogadó álláspontot közvetítő kormányzati kommunikáció által preferált bevándorló kifejezés negatív érzéseket és véleményeket hoz elő. Amit találtunk, az ennek épp az ellenkezője: a bevándorló kifejezés használata befogadóbb attitűdöket generált. A szóhasználat az egyetlen kísérleti manipuláció, amely statisztikailag szignifikáns mértékben befolyásolta a válaszokat, az érzelmek, a tényítéletek és a policy-preferenciák tekintetében is. A hatás robusztusnak tűnik, ezt a többváltozós elemzés is megerősíti (ld. az online mellékletet).¹⁴ Az elsőre meglepő eredmény mögött több mechanizmus is meghúzódhat. Az adatok kicsit részletesebb vizsgálata közelebb vihet ezek feltárásához.

Egyértelmű a két kísérleti csoport közötti különbség a policy preferenciák tekintetében. De nem általában mozdultak el a vélemények a bevándorló kifejezés alkalmazásának következtében a befogadó kormányzati magatartás támogatásának irányába. Azoknak az aránya nőtt meg jelentősen (27-ről 42%-ra, $p=0,027$), akik a háborús konfliktus végéig tartó, munkát és oktatást is biztosító ellátást nyújtanának a legális menedékkérőknek. Nem zárható ki, hogy ez sokkal inkább a kérdésszövegezés, és nem a vignetta szóhasználatának eredménye. A bevándorló kifejezés a tartós menedék kérésére utalhat; és a befogadó attitűddel rendelkező válaszadók e kérésre reagálhattak pozitívan (míg a menekült kifejezés olvasásakor kevésbé feltételezték ezt az igényt).

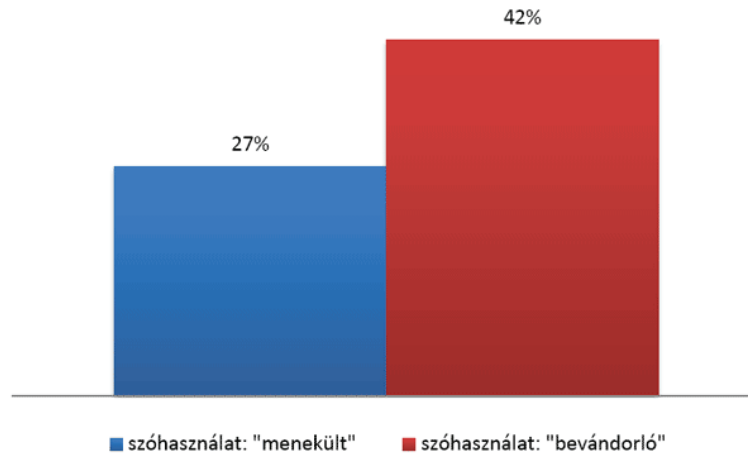
A kérdésfeltevés szóhasználatának e feltételezett hatása azonban kevésbé magyarázhatja az érzelmi viszonyulást és a tényítéleteket. És valóban, az adataink azt mutatják, hogy e két kérdéscsoportnál kevésbé látványosak a válaszok szóhasználat szerinti eltérései. Látni kell ugyanakkor, hogyha összevontan tekintjük az érzelmi viszonyulást, látványossá válnak a szóhasználat által indukált eltérések; és ugyanez a helyzet a tényítéletekkel is.

Más mechanizmus is hozzájárulhatott az elsőre meglepő eredményekhez. A bevándorló kifejezést legkövetkezetesebben a menekültek érkezését jelentős problémaként keretező kormányzati kommunikáció használta a hazánkon átvonuló emberekre. A nem túl találó terminus alkalmazása mögött sokak sejthetnek erős manipulációs szándékokat – függetlenül pártállástól, illetve a menekültkérdésben elfoglalt állásponttól. A kifejezés megjelenése a kérdőívben a kormányzat és/vagy a kérdezők manipulációs szándékának lehetőségét te-

¹⁴ Az online melléklet az alábbi helyen érhető el:

<https://drive.google.com/file/d/0B-qUqAOfZ1pZ3R6QXFbMGZoTDA/view?usp=sharing>

2. ábra. A legálisan érkező, hazánkban menedékkérelmet benyújtó személyek tartós befogadását támogatók aránya (%) a két különböző szóhasználat szerint



heti reflektorfénybe a válaszadók számára. Ennek nyomán egyesek menekültellenes nézeteik elrejtése mellett dönthetnek; mások pedig részben a szóban forgó kormányzati stratégia iránti ellenszenvüket is belefoglalhatják a (bevándorlónak nevezett) menekültekről kinyilvánított véleményükbe.

4.3. A médiafogyasztás

Nem találtunk érdemi és konzisztens eltérést a hírek követésére sok, illetve kevés időt szánó válaszadók menekültek iránti attitűdjei között. Az adatok inkább azt mutatják, hogy a menekültügy iránti érdeklődés szubjektív mércéje mentén lehet jelentősebb különbségeket találni. Az ügy iránt jobban érdeklődők szignifikánsan mérgesebbek, és jobban is félnek a menekültektől (bevándorlóktól/migránsoktól); emellett a menekültekkel szembeni szigorúbb eljárást is nagyobb arányban támogatják.

Jelentős eltérések vannak a különböző tömegkommunikációs csatornák követőinek attitűdjei között. Várakozásainknak megfelelően érdemi különbségeket találtunk az általunk jobb-, illetve baloldalinak minősített hírforrások¹⁵ közönsége között. A jobboldali hírforrás(oka)t is követő válaszadók érzelmi hozzáállása és policy-preferenciái nem térnek el a többi válaszadótól. Komolyabb eltérés a tényítéletekben rejlik. Például a jobboldali orientációjú hírekkel találkozók 68%-a gondolja úgy, hogy a legtöbb menekültstátuszért folyamodó ember nincs komoly veszélyben hazájában, míg a többi válaszoló 49%-a vélekedik ugyanígy. Némileg erősebb összefüggéseket találunk, ha a téma iránt érdeklődő jobboldali hírfogyasztókra szűkítjük le a jobboldali csoportot.

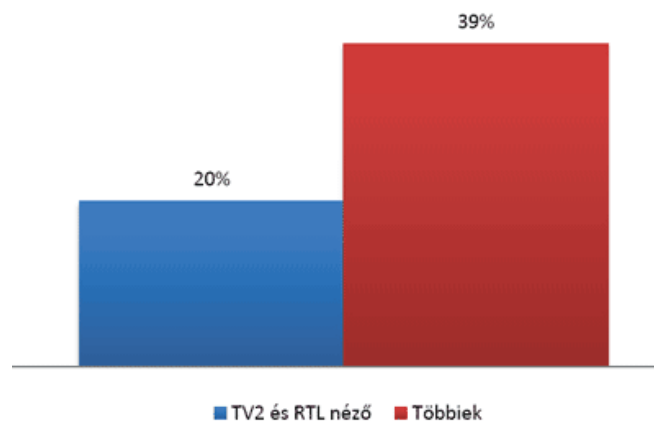
Az általunk felkeresett egyetemisták nagy többsége követ valamilyen, általunk baloldalinak címkézett hírforrást, és válaszaik átlaga nem tér el szignifikánsan a baloldali hírektől elzárkózó kisebb csoporttól. Ugyanakkor például a téma iránt érdeklődő, baloldali híreket is megnéző egyetemisták policy preferenciái jelentősen befogadóbbak, mint a többieké. Továbbá a regressziós modellek is megerősítik, hogy a bal-, illetve jobboldali hírforrások közönségének véleménye között, ceteris paribus, érdemi eltérések vannak.

¹⁵ Jobboldali hírforrásnak tekintettük az állami műsorszolgáltató országos televízió- és rádiócsatornáit, a Hír TV-t, az Mno.hu-t, a Mandiner.hu-t továbbá a Kurucinfót (utóbbi hármat elég kevesen jelölték be). Baloldali hírforrásnak tekintettük az ATV-t, a 444.hu-t, a Nol.hu-t, a Hvg.hu-t és az Index.hu-t.

Úgy éreztük, hogy a menekültekkel kapcsolatos közbeszéd kritikai diskusziója a tömegkommunikáció bal-jobb megosztottságára¹⁶ koncentrál. Azonban a releváns szakirodalom a hasonló helyzetek bulvár-jellegetű tálalásának veszélyeire is felhívja a figyelmet (Bernáth–Messing 2015). A mi, más témában végzett korábbi vizsgálataink is részben a bulvár tálalás szolidaritást befolyásoló szerepének megértését célozták (Janky et al. 2013, 2014), és kutatásunk komoly hazai előzményre támaszkodott (Hammer 2006).

A mintánkban a két országos kereskedelmi televízió híreit követő egyetemisták sokkal negatívabban fordulnak a menekültek felé, mint a többi válaszadó. Statisztikailag szignifikáns eltéréseket találtunk az érzelmi viszonyulás, a tények megítélése és a policy-preferenciák esetében is. Ráadásul a két csatorna közönségére külön-külön is kimutathatóak ezek az eltérések. Azaz a kifejezetten baloldalinak, illetve a kormányzattal kritikusnak tekintett RTL Klub híreinek fogyasztóira vonatkozóan is. Ám a kétváltozós és többváltozós elemzések is azt mutatják, hogy különösen azok hozzáállása negatív, akik mindkét csatorna híreit követik. Ez talán az önszelekciós hatás jelentőségére utal.

3. ábra. A legálisan érkező, hazánkban menedékkérelmet benyújtó személyek tartós befogadását támogatók aránya (%) a mindkét kereskedelmi tévé híreit követő válaszadók és a többiek körében



A bal-jobb megosztottság esetében jogosnak tűnik a feltételezés, hogy a hírfogyasztók politikai nézetein alapuló önszelekció hatása erős. Azaz a különböző orientációjú hírforrások fogyasztói között tapasztalt véleménykülönbségek komoly hányada adódhat abból, hogy az emberek a saját értékrendjükhöz közelálló szemléletű hírforrásokból szeretnek tájékozódni. Azonban nemzetközi és hazai tapasztalatok is vannak arra vonatkozóan, hogy a bevándorlás megítélésének a hírforrások megválasztását befolyásoló ideológiai beállítottságnál erősebb magyarázó tényezője lehet a státusz – és különösen a kulturális tőke. Továbbá az ideológiai beállítottsággal szorosan korreláló vallásosság hatásáról sem mondhatunk alapos vizsgálatok nélkül semmit – és nem csupán azért, mert az európai keresztény egyházak vezetőinek egy része határozottan befogadó álláspontot hirdet. Nem zárható ki tehát, hogy a bal-, illetve jobboldali forrásokból tájékozódók közötti különbségek egy komoly hányada valóban a hírszolgáltatók szerkesztési stratégiáira vezethető vissza. Az is erre utalhat talán, hogy a tényítéletek tekintetében nagyobb mértékben térnek el az átlagostól a jobboldali hírek fogyasztói, mint az érzelmi viszonyulás, illetve a policy preferenciák esetében.

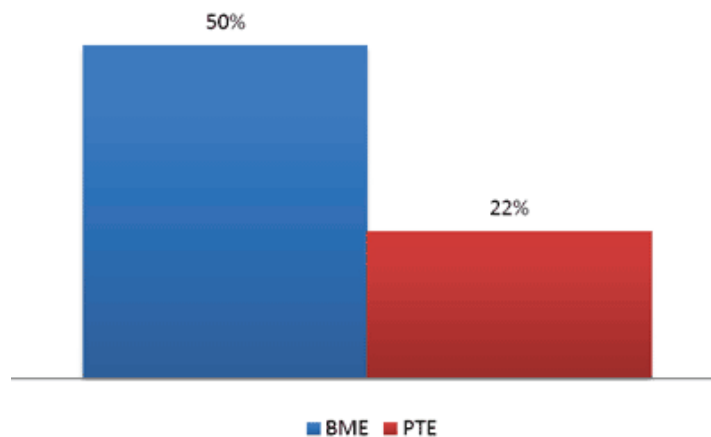
¹⁶ Illetve részben a kormányzati beszédmódot közvetítő, illetve a témát attól független vagy ellentétes módon keretező hírszolgáltatók közötti eltérésekre. E distinkciót (bal-jobb vs. kormánypárti-nem kormánypárti) e kicsi, és többségében inkább baloldali hírforrásokat követő mintán nem tudtuk bevonni az elemzésbe.

A kereskedelmi televíziók hatása esetében fordított a helyzet: egy, a miénkhez hasonló homogén minta esetében plauzibilisnek tűnik a feltételezés, hogy az elsősorban kulturális tőke-alapú önszelekciós hatás mérsékelte, és e csatornák nézőinek negatív hozzáállása jelentős mértékben a téma bulvárjellegű prezentálásának az eredménye. Azonban a két város egyetemistái közötti véleménykülönbségek (ld. lejjebb) is arra figyelmeztetnek, hogy a makroszociológiai vizsgálatok elnagyolt státuszindikátorai nem feltétlenül ragadják meg elég pontosan a kulturális tőkében mutatkozó eltéréseket (sem). Azaz nem kizárt, hogy az általunk mért, bulvár-hatásnak tűnő korrelációk mögött jelentős részben a hírfogyasztók erős önszelekciója áll.

4.4. Budapest vs. Pécs

Az októberi alminták összehasonlításából kiderül, hogy a fővárosi hallgatók pozitívabb érzelmi viszonylással és befogadóbb policy-preferenciákkal jellemezhetőek, mint a pécsiek; továbbá a tényítéleteik is a menekülteknek kedveznek.

4. ábra. A legálisan érkező, hazánkban menedékkérelmet benyújtó személyek tartós befogadását támogatók aránya (%) a budapesti és a pécsi válaszadók körében



A baranyai megyeszékhelyen tanulók kevésbé szolidárisak a menekültekkel, és kevésbé sajnálják őket, míg a düh és félelem inkább jellemzőbb rájuk ($p_{\text{düh}}=0,000$; $p_{\text{sajnálás}}=0,034$; $p_{\text{félelem}}=0,001$; $p_{\text{együttérzés}}=0,010$). A pozitív tényállítással inkább a budapesti hallgatók értenek egyet ($p=0,01$), míg a negatívval inkább a pécsiek ($p=0,04$).

Ha a policy-preferenciákat részletesebben vizsgáljuk, az látható, hogy az ideiglenes, de hosszú távú (amíg hazájukban nem rendeződik a helyzet) letelepedés kapcsán regisztrálható a legnagyobb eltérés: a budapesti egyetemisták közel fele támogatná ezt, míg a pécsieknek mindössze ötöde. (A PTE hallgatói viszont felülreprezentáltak azok között, akik csupán néhány hétig engednék az itt tartózkodásukat, vagy a túléléshez szükséges ellátás után azonnal kitoloncolnák őket.)

A két városban mért adatok közötti jelentős eltérés okait a későbbi kutatásunk során részletesebben is vizsgálnunk kell. Feltételezzük, hogy e jelenség magyarázatának hátterében meghúzódik a hallgatók által tanult tudományterületi, illetve a regionális különbségek mellett a két egyetemen tanuló diákok szociokulturális hátterében fellelhető eltérés is. A regionális különbségek értelmezésében külön hangsúlyt kell fektetnünk arra is, hogy a különböző településeken mekkora eséllyel nyílt módja a válaszadóknak saját tapasztalat szerzésére a

menekültekkel kapcsolatban, a határ közelsége milyen hatásokat eredményezhet, illetve hogy a helyi médiában milyen kontextusban jelent meg a „menekültkérdés”.

A szeptemberi és az októberi fővárosi adatfelvétel a főbb változók tekintetében nem mutat érdemi eltérést. Az alacsony elemszám, illetve az októberi emelt számú vignette alkalmazása miatt csupán nagyon korlátozottan vehető figyelembe az a statisztikailag nem igazolható, de több mint tíz százalékpontos változás, amely a policy preferenciában mutatkozik meg a befogadóbb attitűd irányába.

5. ÖSSZEZÉS

Fővárosi és pécsi egyetemisták kis elemszámú, nem reprezentatív mintáján végzett szeptemberi és októberi felmérésünkben a menekültekkel kapcsolatos hírek prezentálásának attitűdökre gyakorolt hatását vizsgáltuk. Más témában végzett korábbi vizsgálatainkkal szemben a téma bemutatásának és a képhasználatnak a hatása alig kimutatható, ami megszilárdult preferenciákra utalhat. A szóhasználat hatása tekintetében ugyanakkor várakozásainkkal szemben azt találtuk, hogy a bevándorló kifejezés használata a menekülttel szemben pozitív irányba tolta el a kinyilvánított attitűdöket.

A felmérésben a médiafogyasztásra vonatkozó adatokat is gyűjtöttünk. A várakozásoknak megfelelő különbségeket találtunk a jobb-, illetve baloldali hírszolgáltatók fogyasztóinak véleményei között. Emellett azt találtuk, hogy a kereskedelmi televíziókból tájékozódó egyetemisták kevésbé befogadóak a menekültekkel szemben, mint a máshonnan informálódók. Meglepően nagy eltérések mutatkoztak a fővárosi és pécsi fiatalok véleménye között is.

Kutatásunk következő fázisában jóval nagyobb és részben reprezentatív mintán is szeretnénk vizsgálatokat végezni. A jelenleginél hosszabb kérdőívek több kontroll-változó bevonását teszik majd lehetővé. De nem csupán a most vizsgált összefüggések biztosabb mérését célozzuk. Jobban utána szeretnénk járni néhány elgondolkodtató eredménynek is. A nagyobb és reprezentatív mintán finomabban vizsgálható a szóhasználat hatása. Továbbá kísérletet tehetünk a bulvár-típusú hírtárlás hatásának direkt mérésére. A nagyobb esetszámú vizsgálat lehetővé teheti azt is, hogy tartalomelemzéssel megtámogatva próbáljuk szétválasztani a hírfogyasztók önszelekciónak hatását és az egyes tömegkommunikációs csatornák saját véleménybefolyásoló szerepét. Ezek mellett a társadalmi státusz, a politikai beállítottság és a lakóhelyi kontextus befolyása is jobban elemezhető a tervezett nagyobb és heterogénebb mintán.

HIVATKOZÁSOK

- Bartels, L. M. (2014) Remembering to Forget: A Note on the Duration of Campaign Advertising Effects. *Political Communication*, 31(4), 532–544. <http://dx.doi.org/10.1080/10584609.2014.956198>
- Bernáth G. – Messing V. (2015) Bedarálva: A menekültekkel kapcsolatos kormányzati kampány és a tőle független megszólalás terepei. *Médiakutató*, 16(3), 7–17.
- Chong, D. – Druckman, J. N. (2007) Framing Theory. *Annual Review of Political Science*, 10, 103–126. <http://dx.doi.org/10.072805.103054>
- Chong, D. – Druckman, J. N. (2014) Identifying Frames in Political News. In Bucy, E. P. – Holbert, R. L. (eds.) *Sourcebook for Political Communication Research: Methods, Measures, and Analytical Techniques*. New York and London: Routledge, 238–267.
- Druckman, J. N. – Kam, C. D. (2011) Students as Experimental Participants: A Defense of the ‘Narrow Data Base’. In Druckman, J. N. – Green, D. P. – Kuklinski, J. H. – Lupia, A. (eds.) *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. Cambridge: Cambridge University Press, 41–57.
- Druckman, J. N. – Leeper, T. J. (2012) Learning more from political communication experiments: Pretreatment and its effects. *American Journal of Political Science*, 56(4), 875–896. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1540-5907.2012.00582.x>
- Freedman, D. A. (2008). On Regression Adjustments to Experimental Data. *Advances in Applied Mathematics*, 40(2), 180–193. <http://dx.doi.org/10.1016/j.aam.2006.12.003>.
- Hammer F. (2006) *Közbeszéd és társadalmi igazságosság. A Fókusz szegénységábrázolásának értelmezése*. Budapest: Gondolat.
- Igartua, J. J. – Cheng, L. (2009) Moderating Effect of Group Cue While Processing News on Immigration: Is the Framing Effect a Heuristic Process?. *Journal of Communication*, 59(4), 726–749. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.2009.01454.x>
- Ioannidis, J. P. A. (2005) Why Most Published Research Findings Are False. *PLoS Medicine*, 2(8), e124. <http://doi.org/10.1371/journal.pmed.0020124> .
- Janky B. – Bakó B. – Szilágyi P. – Bognár A. (2013) „Szegénykép, cigánykép és társadalmpolitikai preferenciák” In Bogdán M. – Feischmidt M. – Guld Á. (szerk.) *„Csak másban...” Roma reprezentáció a magyar médiában*. Gondolat–PTE, Budapest–Pécs, 141–156.
- Janky B. – Bakó B. – Szilágyi P. – Bognár A. (2014) Stigmatising the Poor Without Negative Images: Images of Extreme Poverty and the Formation of Welfare Attitudes. *Sociological Research Online*, 19(3), 4. <http://dx.doi.org/10.5153/sro.3447>.
- Lin, W. (2013) Agnostic Notes on Regression Adjustments to Experimental Data: Reexamining Freedman’s Critique. *The Annals of Applied Statistics*, 7(1), 295–318. <http://dx.doi.org/10.1214/12-AOAS583>.
- Mutz, D. C. (2011) *Population-based survey experiments*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Publicus Research (2015) *Menekültügy: Megosztott ország*. Kutatási jelentés, 2015. szeptember 19. Közzétéve: http://www.publicus.hu/blog/menekultugy_-_megosztott_orzag/.
- Schuman, H. (2008) *Method and Meaning in Polls and Surveys*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Simonovits B. (2012) Ali, Chen, Fatima és Sára esélyei a magyar munkaerő- és lakáspiacon. In Sik E. – Simonovits B. (szerk.) *Abena, Sára, Chen és Ali esélyei Magyarországon*, Budapest: TÁRKI, 68–117.
- Wacholder, S. – Chanock, S. – Garcia-Closas, M. – Elghormli, L. – Rothman, N. (2004) Assessing the Probability That a Positive Report Is False: An Approach for Molecular Epidemiology Studies. *Journal of the National Cancer Institute*, 96, 434–442. <http://dx.doi.org/10.1093/jnci/djh075>.
- Weinberg, J. D. – Freese, J. – McElhattan, D. (2014) Comparing Data Characteristics and Results of an Online Factorial Survey between a Population-based and a Crowdsourced-recruited Sample. *Sociological Science*, 1, 292–310. <http://dx.doi.org/10.15195/v1.a19>.